

MAGYAR-ROMÁN SZEMLE.

SZERKESZTI: MOLDOVÁN GERGELY.

A CZIGÁNYOK BEFOLYÁSA A ROMÁN NÉPIRODALOMRA.

(Vége.)

IV. fejezet.

A cigányok ártalmas befolyása a román népköltészetre.

Némely írók, a nélkül, hogy legkisebb számot is adtak volna maguknak azon különbségről, a mely a román és a cigány népköltészet között létezik, megkísérelték fenntartani azt, hogy sok, sőt majdnem nagyobb része a román népköltészetnek, mint a dalok (*doine*), táncz-énekek (*cântec de joc*), balladák (*balade*), stb., cigányoktól eredt kompozíciók lennének.

Ime, példaképpen, mit mond e tekintetben *Vaillant*: „La plupart de ses chansons, faites par eux pour les Roumains, leurs maîtres, sont naturellement en langue roumaine; il n'ymanque ni cadence, ni la rime, et il n'est aucun peuple qui je sache, qui, sans avoir jamais appris à lire, puisse chançonner, je ne dirai pas avec autant d'élégance, mais avec autant de mesure poétique. Généralment les Rom-muni ne chantent dans leur langue que lorsqu'ils sont seuls pour se plaindre, maudire ou glorifier.“¹⁾

Egy másik író, *Neuscholtz Oswald*, egyik fent említett dolgozatában, még határozottabban nyilatkozik: „A ki szellemi adományukat az énekekre és tánczra vonatkozólag ismeri, rögtönzésre való rendkívüli hajlamukat, a ki teljes és kellemes hangjukat hallotta, a megható és érzékeny módot, a melyen énekeinket élénklik, egy tökéletes román nyelven, tévutra van vezetve, mintha ők lennének szerzői az összes szomorú daloknak,

a vig énekeknek és forradalmi balladáknak.

„És ezen sejtetem annál megbocsáthatóbbá válik, mert a „*frunză verde*“, a melyen majdnem minden dal kezdődik, a nélkül, hogy vele logikai összeköttetésben volna, nem egyéb, mint egy a cigányoktól behozott déli-növény, és a melyre rá akadunk még némely olasz *ritornell*-ben is. Egy másik nem kevésbbé fontos körülmény, nagy *Alexandrink*, az első népkölteménygyűjtőnek beismerése, mely szerint gazdag gyűjteményének nagy részét cigányoknak köszönné. A cigány volt tehát a boiárok az egyedüli rögtönzője és vidámitója, és még mai nap is ő az egyedüli közvetítő a nép és mulatságai között. A részrehajlatlan tárgyilagos kutatók előtt akaratlanul is e kérdés vetődik fel, ha vajjon a román népköltészet nem sok darabja eredt a cigányoktól; ha vajjon egy és ugyanaz az alany (subject) nem lett-e több variánsban feldolgozva, a melyeket aztán a román nép jelleméhez kellett alkalmazniok, vagy hogy talán bonyolodott visszaemlékezések alapján valami újat, a román népnek idegent alakítottak, a mint ezt a „*Frunză verde de Negară* = kikericsnek zöld levele“ elvesztett hazájuknak kedves taváról való emlékezés bizonyítja.“¹⁾

Fölöslegesnek tartjuk azozbar itt a „*frunză verde*“-nek nálunk való eredete fölött vitatkozni. E tekintetben a tudomány kifejezte utolsó szavát *Hasdeu* ur szavaival. Ő ugyanis bebizonyította, hogy a „*frunză verde*“ sem nem római örök-

¹⁾ *Idézett mű, p. 270.*

¹⁾ *Moldanische Zigeuner Silhouetten, pag. VI. és köv.*

ség, sem pedig idegen ezikk, hanem olyan valami, a mi éppen a román nép között született.

A mi az idézett szerzőnek többi állításait illeti, alább ki fogjuk mutatni, hogy a cigányok, távol attól, hogy a román népköltészet szerzői lennének, inkább elrontották, összezavarták és megsonkították azt.

Xenopol A. D. ur Teodorescu G. Demeter népkölteményeinek gyűjteményét tárgyalva¹⁾ bírálja a népköltemény gyűjtőnek azon eljárását, hogy ezeknek gyűjtése alkalmával a zenész-cigányokhoz is folyamodott anyagért. „Hasonló kincset — mondja ő — a zenész cigányok szájából gyűjteni, legyen az éppen egy Crețul Péter is, egészen elhibázott eljárás. Bármennyire is románizálva volna a cigány, ő mégis gondolatmenetének idegensége által nem egyszer elferdíti a román gondolatot vagy kifejezést. Azután, még nyomósabb azon körülmény, hogy a cigányok is egy költői és művészi természettel bírnak, erre bizonyosságul szolgál az, hogy a zenei elem népünknel majdnem kizárólag ezen nép által van képviselve. A népköltészet jellemének megfelelőleg, a mely gyakran átváltoztatik azon költő által, a ki elénekli, a cigányok a verseket, kifejezéseket, eszméket másokkal helyettesítik, a melyeket ők gondolnak ki. Nem bízhatunk tehát abban, hogy egy a zenész-cigányok szájából összeszedett balladagyűjtemény az ős dalnak (cântecul din bătrâni) valódi tartalmát hűen tükröztetné vissza“.

Ő azután összehasonlítja mindkét váriánsát a „Miorița“ balladának, azt t. i., a melyet Teodorescu G. Dem. ur a Petrea Crețul Șolcan szájából hallott, avval, a melyet Alexandri közölt. Majd megállapítja az iszonyu különbséget a két ballada szerkezete közt, megjegyezvén, hogy a cigány-zenész a balladának legszebb részeit elhagyta és hogy e helyett, hozátoldott „számos izlést és költőiséget nélkülöző czafrangot.“

Ugyanazon napilapnak egy másik számában¹⁾ következteti, hogy „a cigányoknál megőrzött váriánsok a legszegényebbek, nélkülözik a költői varázst és a legérdekesebb történelmi megjegyzéseket, a melyek némelykor magában a népköltemény szerkezetében zárkoznak, hasonlóan a drága gyöngyökhöz a kagylóban.“

Ioneseu-Gion ur Xenopol urnak bírálatára válaszolván, mondja²⁾: „Mindig hallottam, hogy a falusi-cigány is, a faluzenésze, a kinek eszeágában sem áll a román nép geniuszával össze nem illő váriánsokat faragni, mondom, hallottam hogy ő is eldalolja a verseket éppen mint a paraszt ember, sőt, ha szó van új dalról, azt ő ülteti át más helyről; ő a könyvtárnoka, ember-archivuma azon legrégibb daloknak, a melyeket a nép elfelejtett. A zenész-cigány azonban századok óta a legjelentékenyebb közege a román folklornak. Tőlük gyűjteni tehát, nem jelent annyit, mint román költeményeket cigány váriánsban gyűjteni, a melyek ellentétben lennének a nyelv geniuszával és a nép ihlettségével. Ellenkezőleg, midőn cigány verseket szándékozunk gyűjteni, mint tette ezt Wislocki ur Erdélyben, vagy Barbu Constantinescu Romániában, akkor alkalmunk volna utánzatokra találni, amelyek a román folklorból vannak átvéve, azaz balladáinkból, dalainkból és legendáinkból.“

Mi azonban Xenopol ural egy véleményen vagyunk. A cigány a helyett, hogy szépitette volna népköltészetünket, elrontotta azt. És a cigánynak ezen kártékony hatását nem csak balladáinkban észlelhetjük, hanem dalainkban, szomorú énekeinkben is, a hol a költőnek fenséges hasonlatai közönséges, bágyadt versekkel vannak helyettesítve, egy csepp költőiséget sem tartalmazva.

Vegyük például, az ismeretes «Jelui-m'aș» (Elpanaszolnám magamat) dalt és hasonlitsuk össze azon váriánst, a mely Crețu Péter Șolcan zenész-cigány után van írva, azon váriánsokkal, a melyeket Canianu ur Moldovában és Hodos ur a Bánátban gyűjtött. Ugyanezen daloknak

¹⁾ Foița ziarului *Voința Națională*, Nro 451. din 30 Ianuarie 1886.

¹⁾ No. 459 din 9 Februarie, ugyanazon év.

²⁾ Foița *Românului* din 15—16 Februarie 1886.

váriánsaival találkozunk még Sevastos kisasszony gyűjteményeiben¹, továbbá Jarnik és Bărsescu² urában, valamint a Bibescu-ében is,³ de szánt-szándékkal választottuk azokat, a melyeket Canian és Hodos urak gyűjtöttek, mint olyanokat, a melyek a legteljesebbek és legszebbek egyuttal.

A G. Dem. Teodorescu ur gyűjteményének váriánsa⁴

Máknak levelecskéje

Elpanaszolnám magamat és nincs kinek,

Elpanaszoljam magamat a szélnek,

A szélnek az éjszakai szélnek?

Fú a szél,

Elsüti (elszárasztja) a mezőt.

Búmat és gondomat meghagyva.

Elpanaszolnám magamat a mezőnek,

A mezőnek, országútnak,

De a mezőm el van pusztítva,

Mind az én búm által kiaszva.

Elpanaszolnám magamat az országutnak

A puszta országútnak,

De ő is tehetetlen

Az én bajom hihetetlen.

Elpanaszolnám magamat az erdőnek

A hatalmas erdőnek,

Az erdő zöld lombot hord

És engem nem lát.

Almafácska zöld levele,

Ne szólj semmit legény,

Nem vesztél el mig kicsiny voltál

Hát most mikor legény lettél.

M. Canianu ur gyűjteményének váriánsa.⁵

Elpanaszolnám magamat a fenyő fáknak
Testvéreim után való vágyban;

Elpanaszolnám magamat a virágoknak

Hugaim után való vágyban;

Elpanaszolnám magamat a havasoknak

Szüleim után való vágyban.

Elpanaszolnám magamat, de nincs kinek,

Elpanaszolnám magamat a mezőnek,

A mező nagy

S nincs füve.

És ő nem hisz nekem.

Elpanaszolnám magamat a hegynek,

A hegyen ürmöske terem

Nála nincs hitelem.

Elpanaszolnám magamat az erdőnek,

A lombos erdőnek,

Az erdő bús, mint én magam,

A nyár mulik, jön a tél,

Minden lombját elveszti,

Fonyadt ágakkal marad.

Elpanaszolnám magamat az édes anyámnak,

Vele szemben nincs erőm.

Milyen nagy különbség van a két dal között!

Először is a zenész-czigány után leírt dalból hiányzik a kezdőrész:

Elpanaszolnám magamat az erdőnek,

Az erdő bús, mint én magam,

Mert még a lombját sem őrzi meg,

Csak csupasz galyakat.

Vágy és bú által elfonyasztva,

Hogy fujják (lengessék) nagy szelek

Mint engem a gondok . . .

„Barbu“ dalát, vagy „Barbu Plugarul“ dalát, a mit más váriánsokban fordul elő,

megtaláljuk Teodorescu G. Dem. ur gyűjteményében „egy *Obor*“ zenész után leírva¹

A más gyűjtők között előhozza ezen dalt Anton Panu², Alexandri³ és a Fiscalu (Vilcea) falubeli tanító Gh. Popescu.⁴

A G. Dem. Teodorescu által leírt váriáns 38 verssort, az Alexandrié 40 verssort,

az Anton Panu-é 48 verssort, míg a Gh. Popescu uré 72 verssort tartalmaz. Már csak a verssorok után ítélve látjuk, hogy

a legszegényebb váriáns az, a melyet G. Dem. Teodorescu ur gyűjtött, míg a leggazdagabb a Gh. Popescu tanító ur által közölt.

Hasonlitsuk össze e két váriánst:

Levelecske, diófa levelek,

A szántástól jön Barbúl,

Tizenhet ökörrel az igában

¹ *Cîntece moldovenesi*, p. 211.

² *Doine și strigături din Ardeal*, p. 192.

³ *Poesii populare din Transilvania*, p. 89—90.

⁴ *Poesii populare*, pag. 279 és köv.

⁵ *Poesii populare, (Dîna)* p. 126. A dalnok helyi kiejtését (Moldovának felső részében divót), a melyben a gyűjtő közölte, az irodalmi nyelvvel helyettesítettük.

¹ *Poesii populare*, p. 329.

² *Șpitalul amorului*, broșura IV-a, p. 17—20.

³ *Poesii populare ale Românilor*, p. 335.

⁴ *Săditoarca*, An. I, Fălciuceni 1892, pg. 143. és köv.

Ólom fekete ingben,
 Mosatlan zsebkendőjével,
 Fésületlen hajfonattal,
 Szósz lábravalóval,
 Sujtással a lábon.
 Az öve kereken botokkal telve;
 Gyapotszövet inggel
 A mint tetszik Barbul-nak,
 Szósz lábravalóval
 Lábán kivarattal,
 A mint jól áll neki.
 Zöld levél és egy lalca
 Ime Barbul elhatalada
 Az agyagos ház mellett, (vagy
 Jobban a földbe vájt ház mellett).
 A hol a néni (babácska) szó.
 De szótt vagy nem szótt,
 De folyton énekelte,
 Barbule, Barbucule,
 Bár elvetném nevedet
 Minden ösvényen,
 Minden kertben,
 Hogy ki keljenek a virágok,
 A virágok, a szegfűk,
 Hogy szedjék a lánykák,
 S velők hajfonatukat czizomázzák,
 Hogy hordják a hajadonok,
 De különösen a menyecskék.
 — Baraboinak zöld levele,
 Ismét jössz hozzánk, Barbu?
 Vagy mi: nálatok ninesenek lányok?
 — De igen vannak, de mind apróságok,
 S nem érnek fel, hogy megesókoljanak
 S vannak apró lányok,
 De nem tudok velők szerelmeskedni.
 Anyja a mint észrevevé,
 Elejébe mene
 S így kérdezé:
 — Barbule, Barbutule,
 Vagy talán szántásomat meguntad,
 Vagy az ételnemüd elfogyott,
 Hogy lejöttél a faluba?
 — Nem, a szántást nem untam meg,
 Sem az ételnemüm nem fogyott el,
 De az este szürkületkor,
 Egy gyerekekkel találkoztam,
 A ki megmondta, hogy lakodalom van a
 faluban.

Az anyja ezeknek hallatára,
 Szépen felöltöztette,
 Gyapot gyöles inggel,

Mintúkkal kivarrott galérral,
 Szósz lábravalóval,
 Sujtással a lábon.
 Szépitgette, esimosította
 S a lakodalomra inditá;
 A mint oda ére
 S a lányok megpillantották,
 Nagyön örvendeztek,
 Mig a legények szomorkodának,
 S hozzá közeledének
 S töle ekkép kérdezősködének:
 — Barbule, Barbutule!
 Mit keressz a mi falunkban,
 Vagy tán nálatok ninesenek lányok?
 De igen vannak, sokan és aprók,
 Utólérhetlen ész adománynyal;
 S van sok apróság
 Cseréljük ki őket.
 Akkor szóba elegyedtek,
 És Baltac-nak fia
 Megvasalt botjával
 A mint ütött, azonnal földre teritette.
 A mint meghallá anyja,
 Azonnal Barbu-hoz siette,
 S ötet ekkép siratá meg:
 — No emelkedj fel Barbule
 És válassz botokat,
 S ad oda a lányoknak,
 S hívd elő a lánykákat,
 Hogy válasszák ki övjeiket.
 Szól a kakuk az üröm tetején,
 Mérget hány Barbu szegény;
 Szól a kakuk a nalbá tetején,
 Mérget hány Barbu szegény;
 Szól a kakuk a malom tetején,
 Haldoklik Barbu szegény.
 Szól a kakuk a kereszt tetején,
 Sirba viszik Barbut szegényt.
 Szól a kakuk a zsendelj tetején,
 Földdel takarják Barbut szegényt.
 Gyászolni, ki gyászolta őt
 Az anyja és luga,
 De különösen babája:
 „Barbule, Barbutule,
 „Nevedet elvetném,
 „Minden kertben,
 „Hogy nőjenek a virágok,
 „Hogy hordják a leányok,
 „A leányok, a menyecskék.

Messziről látható, hogy az obori
 zenész szájából leirt váriáns csak egy

töredék, még pedig egy megesonkitott töredék, kezdet és vég nélkül.

Példányiak (prototip) gyanánt véve a Gh. Popescu tanító által gyűjtött variánst, látjuk, hogy a zenész-czigány után leírt dalból hiányzik a bevezető rész: A szennyes ruházatu Barbunak a szántásból való visszatérése az anyjával való beszéde, esinosítgatása és a lakodalomra való előkészítése, és a lakodalmi vendégek közt való megérkezése. — Ezen bevezető résznek hiánya értelmetlenné teszi az egész dalt. Nem is említjük azt, hogy a G. Dem. Teodorescu ur által közölt költeményben szó sines téve Barbu-nak a versenytársaival való összetűzéséről és haláláról. Hol találjuk aztán azon versorokat, a melyekben a költő oly gyönyörűen és fájdalom teljesen festi Barbu-nak haldoklását és halálát:

Cântă eucul pe pelin,
Barbu mi-și varsă venin ;
Cântă eucul sus pe nalbă,
Barbu mi-și varsă otravă ;
Cântă eucul sus pe móră,
Barbul mi-și trage să móră ;
Cântă eucul sus pe cruce,
Pe Barbu la grópă-l duce ;
Cântă eucul pe șindrilă
Pe Barbu trage țerină.

Fölöslegesnek tartjuk azonban más hasonlatokat is felhozni. Csak ugy futtában megemlítjük az „Oltul« dalt G. Dem. Teodorescu urnak gyűjteményéből, szemben az Anton Panu¹ és a Canianu² ur által leírttal.

Midőn bíráljuk a népköltemények gyűjtésének eljárását a zenész-czigányoktól és állításunk mellett a Crețul Péter Șoleantól összegyűjtött variánsokat hozzuk fel, nem tesszük azon okból, hogy G. Dem. Teodorescu urnak gyűjteményét megvessük. Crețul Peter Șolean egy tünnemény volt a zenész-czigányok közt, ő a legtöbb esetben ritka hűséggel tudta visszaadni az általa hallott dalokat, és különösen az öregeseket (celea

bătrânești). — Sőt, ami ez utóbbiakat illeti, ezek a leggazdagabb tartalmuak és a legszebbek az eddig gyűjtöttek közt. Félre hagyva ezen „ember oklevéltárt“ — „omu — archiva“, a mint Jonescu-Gion ur nevezi, térjünk át azon czigányokra, a kik megesonkitották és összezávarták a román nép költészetét.

Közelebből Grig. Tocilescu³ adott ki néhány általa gyűjtött nép balladát, melyeket a Vileca megyebeli „Oprea Drăgan Lăutarul“tól hallott. — Ezen balladának variánsaival találkozunk még G. Dem. Teodorescu, At. M. Marienescu, Miron Pompiliu, Sim. Fl. Marian és Teodor T. Burada urak gyűjteményeiben. Gyakran minden összefüggés nélkül vannak egymáshoz fűzve a fent említett balladának versei, amiből kilátszik, hogy nélkülözik azon varázst, a melyet a nép szájából gyűjtött többi variánsok birnak. — A fenséges metaforák gyakran sértő hasonlatokkal vannak helyettesítve. — De nem foglalkozunk velök sokat, sem pedig nem vesszük kritikai bonczkés alá, megmondván már saját véleményünket e tekintetben a fentebbi dalok összevetése alkalmával.

Hátra van még azon magyarázat megadása, hogy miért rontották el a czigányok népköltészetünket. A dolog nagyon világos.

A népköltészet-bárdja, a dal megteremtése alkalmával érezte is azt, a mit megénekelt: dala érzéseinek hű kifejezője volt. A czigány csak letéteményese lévén (depositar) az itt-amott hallott és varázsukat át nem értett s át nem érzett költeményeknek, a nélkül, hogy érezte volna azt, a mit a költő érzett, az egyik összevegyítette a másikkal, vagy egyes részeket kifelejtett, gyakran a legszebbeket s legérdekesebbeket.

Ezen az általa elfelejtett részek hiányaitól keletkezett ürt kitöltendő, azonban kénytelen volt más verseket toldani, lettenek légyen azok általa szerkesztve, vagy más dalokból átvéve. — Ezen toldalékok felismerhetők az első

¹ *Spitalul Amoroșii*, Bucuresci 1891. broj. III. pag. 23 és köv.

² *Poesii populare* (Doine), p. 24 és köv.

³ *Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie* vol. VII. fasc. II. pg. 417 si urm.

tekintetű és lépten-nyomon találkoznak velők a cigányoktól szedett dalokban. Befejezésű a román folkloristák figyelmű akarjuk felhívni arra hogy nagyobb elővigyázattal járjanak el a román népköltészet gyűjtésében, lopják

meg a muzsát saját maga fészkében, a paraszt viskójában, a pásztor (cioban) esztenájában. Sohase gyűjtsenek azonban a cigányok szájából, a kik lehet, hogy akaratlanul rontották el népköltészetünket.

Candrea A.

AZ ERDÉLYI LATINOS ÁRAM.

(Végo).

Ezen nyelvi sajátosság — valószínű a XII. sz.-ból — induktió útján keletkezett. Ezen specimen, mint egy eltűnt fázisnak szubjektív nézetek alapján való rekonztrukciója (a váriáns jobban meg egyezik a sziciliaival) egy nyelvészeti kuriozumnak minden érdekével birna, ha a szerző maga nem képzelősködnék, hogy egy tisztán eszmei nyelv helyett, egy a «lingua Romana vulgo Valachica»-ból való példát nyujt. Annak bizonyítékául, hogy csakugyan e nyelvet úgy tekinti, két mondati példája is mutatja (p. 123): *Unu pupillu pectinatu — una sagetta acutita — due vergine petite — patre meu e forte morbosu etc.*

Itt is alkalmunk van megállapítani, hogy némely termékeny és eredeti elvek, minők az ős alakok visszaállítására és a tájszólások folytonossága, (cf. p. LVIII: a szárd tájszólás a spanyolhoz szolgál átmenetű, a pó-vidéki pedig a francziához), a melyekkel alig két-három tized óta találkoznak egy Schleichernek, vagy Ascoli-nak munkáiban, elfogult képzetek szolgáltatába téve terméketlenek maradnak. —

Az a mi Sinkay, Maior és Jorgovici munkáiban csak félénk kísérlet vala, itt rendszer rangjára felemelve szélűtiben, alkalmaztatik. De a végletekig üzve saját eredményei által lett elítélve. Egyik nyelvi alaktól a másikhöz emelkedve a szerző nem vette észre, hogy a talaj inog lábai alatt és hogy egy eszmei világban lebeg, a melynek a való világgal alig vala valami imperceptibilis hasonlata.

Cipariu, terjedelmes ismeretei által, különösen a mult irodalmának területén,

per eminentiam az etimologismus képviselőjének tekinthető. Ő egy új irányt adott neki és a nyelvemlékeknek aprólékos fejtegetései által a nyelvtörténeti fejlődésének tanulmányozását szentesítette.

De, a századnak a nyelvészet terén tett előhaladásaitól távol maradván, régi nyelvészetnek a teoriáit vette pártfogása alá, a mely a grammatikusnak tekintélyét elismori a nemzeti nyelvnek egy alaki és lexikális helyreállítására vonatkozó vállalatot illetőleg. Cipariu, a helyett, hogy meglátná a nyelvben az emberi természetnek öntudatlan munkáját, a mely nem szenvedhet tőzsgyökeres átváltozást, hanem csak magával a nemzetnek természetével, a XVIII. századnak a nyelvnek mesterkelt tökéletesítéséről szóló véleményűt osztja.

És a grammatikus egy ilyen tökéletesítést a távol, vagy a közel multban vesz észre.

Láttuk, hogy Lauriánnak kiinduló pontját az első irodalmi emlékeknek megjelenése előtti századok képezik; Cipariu magokból ezen emlékekből indul; azon törekedvén, hogy a jelen alakoknak régi és egyöntetű megjelenését kölesönözhesse. „A reduce limba la una forma mai omogenia, mai primitivă (visszavezetni a nyelvet egy homogenebb, egy primitivebb alakra): ime ezen törekvésnek legfőbb elve. Az időnek folytonos cselekvése az előrehaladásnak befolyása a nyelv változását illetőleg, reá nézve úgy vannak, mintha nem is léteznének. — Az etnikus elem százados befolyásának el kell tűnie a grammatikusnak erélyes akaratával szemben, mely szerint „az elenyészett, elfelejtett és elhanyagolt alakokat, szava-

kat és jelentéseket fel kell éleszteni; a szlovenizmusokat eldobni . . . és helyöket, midőn más forrásaink hiányozni fognak, a román dialektusokból vett szavakkal kell pótolni, a kölesönzöttöket a nyelv alkata, alakja és példái szerint kell alkalmazni, nem pedig az ajkak¹ könnyebbsége és a fülek tetszése szerint.

Szóval a grammatikus legfelsőbb hatalommá válik, a ki kemény szigorúsággal ítél a fölött, hogy mi jó és mi nem jó a nyelvben. Egy ilyen igazságszolgáltatásnak semmi sem állhat ellent: sem a nyelvnek természetes és öntudatlan fejlődése, sem a műveltségnek előhaladása, sem a nagy írók példái. A leg-hajlékonyabb, legszebb hangzású és a legmodernebb román alakok szeméi előtt úgy tűnnek elő, mint ellenkezők a román nyelv szerkezetével: neki nehézkes és merev alakok kellene, és nem a könnyen kimondhatók és fülnék tetszők. — A grammatikus, a multnak vágásain haladva, megterhelve tudományossággal, képzelenné válik a jelennek előrehaladásait megbeesülni.

Cipariu-nak érdeme az is, hogy Maior Péter után ellentétben az azelőtti grammatikusokkal, szintén hangoztatta a román nyelvnek a népies latinból való származását. Ezen alkalommal azon véleményt is kockáztatja, hogy a román nyelv eredete ősbibb volna a latinénál (p. 82): „Mi nem türhetjük el, hogy azt mondják, miszerint nyelvünk a latinnak romjaiból vagy elkoresosodásából keletkezett, midőn igazság szerint azt kellene mondani, hogy a latin változott meg, eltávolodván a régi latin alakoktól, a melyek a mienkek is, és a görögökhöz közeledvén (Cf. p. 160).

Elődeinek etimologikus nagyításai, különösen a budai Lexikon szerzőkéi, benne egy igazságos és szigorú bírálóra találhatnak, a ki komolyan tiltakozik azon mértéktelen eljárások ellen, a melyek tudósainknak komolyságát a nyugati tudományosság ítélőszéke előtt pellengérré

állítással fenyegették (10. 234.): „Midőn a latinománusok a latinból való etimologikus leszármaztatást megkezdték a rokon-nyelvekkel, nevetség tárgyává lettek a tudományos világ előtt, sőt a legmérészkoltobb idegenek előtt is, a kik azt válaszolták, hogy a románoknak nincs elég ismeretük a nyelvészeti elveket illetőleg, vagy hogy történeti-erkölesi érzék nélkül szükölködnek. Állításaik, melyek alapján a *slava*-t *salva*-ból származtatták le, a helyett, hogy beismerték volna, miszerint ez tiszta szláv szó, és hogy a római császárok éppen románul szólottak volna légióikhoz, az európai tudományos férfiak előtt úgy tűntek fel, mint kigúnyolói a történelemnek és klasszikus filológiának.

Semmi sem bizonyíthatja be jobban az etimologizmusnak terméketlenségét, mint épen Cipariu-nak ezen fáradságot nem ismerő munkája. Nyelvtana, a melyben hosszas munkálkodásának eredményeit raká le, megjelenése után másnap feledésbe merült.¹ Midőn a multnak véleményei rendszerezítve és egy dogmatikus formában előterjesztve voltak, akkor tűnt elő az ellentét az eladott teóriák és a század tudománya közt, elkerülhetlenné tévén a visszahatást De a szubjektív eszméknek ezen hajótöréséből, egy meg fog maradni, diesőségét alkotván a tudós filologusnak: az aktualis nyelvbe való behatolás és aprólékos tanulmányozása a mult fázisainak.

És ebből a szempontból a „Principiile de limbă” (1866.) ép úgy mint az „Analectele literare” (1868.) az értesítések (információk) gazdagsága és bármely dogmatizmus hiánya által, termékeny befolyást gyakoroltak a román nyelv fejlődését illetőleg.

Ugyanazon időben, midőn Cipariu grammatikájában kodifikálta az etimologizmusnak elveit, tekintettel a nyelvnek alakjaira, ezen iskolának más két képvi-

¹ *Gramatica limbii române*, vol. I. (Análitica) 1869. II. (Sintetica) 1877. és egy szuplementuma a szintetikus résznek (Despre limba româna = a román nyelvről) 1878. Az első kötetre vonatkozólag cf. Burla urnak aprólékos recenzióját a *Convorbiri Literare* V. (1871.) 12. köv.

T. Cipariu, *Principii de limbă și de scriptură*. Blaj, 1868. p. 1. és 5.

selője nagy sebesen véghez vitték lexikális anyagának kodifikálását is. Elvoick még szigorubbak valának.

Valóban nehezen lehetne valahol a tévedésnek azonos példáját megtalálni.¹ A szerzők, a kik magukra vállalták ezen óriási munkát, mindenestre távolról sem sejtették, hogy az alanyiságot a végtelenekig űzve, hamarább megsemmisítik, azon épületet, melynek felépítésére közel egy század óta annyi dícséretreméltó férfi fáradozott, mint ellenfeleiknek összes czáfolatai. Azt, a mit a tudomány és lelkiismeret nevében kimondott tiltakozások nem tudtak elérni, mintegy varázsütésre elérte az akadémiai szótár és glossarium.

Midőn a népnek úgy szólva egész szellemi vagyona mintegy lajstromozva volt egy követelt purismus nevében, és midőn az étellel és érzéssel teljes szavak némi hangvegyülékekkel helyettesítettek, a melyek sem az észhez, sem a szívhez nem szóltak, egy perczig hihető vala, hogy egy olyan tévedésnek a legkomolyabb következményei lesznek. De összeállításra annyira egyoldalú és alakja, melyben a nemzet elé lőn terjesztve annyira bizarr vala, hogy a legfőbb komolyság is nevetségessé lőn, és a két vastag kötetnek sorai közt mintegy bohócnak (Pepelea) nevető orezája tűnik elő, a ki egy metsző gúnynak leplével

takarja be az összes mesterkéltségek alkotmányt és a pedans tudakosságának arsenálját.

Az etimologikus iskolára az utolsó esapást a gúnynak éles fegyvere mérte. A százados tévedés, a melybe a legtudományosabb erdélyi férfiak estek, saját tülhajtásainak terhe alatt meggörnyedve bukott meg.

Ia minálunk (Oláhországban) az etimologismus örökre megszünt, ő születése helyén, Erdélyben, folytatja szigorúságának gyakorlatát. Kevés kivétellel, ő még most is visszatükröződik az erdélyi irástudók irányában; de ott nem maradt csak a városi művelt osztályban, hanem kiterjedt a falukban is, úgy hogy a falusi pap és tanító eszméiket egy a nép nyelvtől formában és alakban idegen nyelven fejezik ki.

A mi különösen hozzájárult ezen szomorú állapot terjesztésére, az erdélyi folyóiratok tarka-barka stílusa volt, a melyre többször volt felhíva a figyelem, mint valamely veszélyre, a mi magát a nemzet egységét is fenyegeti. De ott is el kell ismernünk a lassu és elkerülhetlen javulást, és nincs messze az idő, midőn tapasztalni fogjuk, hogy az etimologismus túlélte magát, még magában születése és terjesztése helyén is.

Săinému Lázár.

A MACEDO-ROMÁN TÁJSZÓLÁSOK.

I. Hangzók:

1. Az *i* hang némely macedónoknál megőriztetett, másoknál meg *ă*-vá változott át; némelykor meg az *e*-ből keletkezett hang *i*-be ment által, azon szavaknak befolyása alatt, a melyekbe az *i*-e-ből lett: *cîntu*, *frîngu*, *p'îngu*, *sîntu*

¹ A nemzeti akadémiák által kiadott előbbi szótárak közül egyik sem tért el annyira a nyelv közönséges használatától, bármily egyoldaluan is választották volna meg anyagukat. A *Vocabulario della Crusca* (1612.), a régi nyelv iránt tanúsított előszeretet miatt, első kiadásából kizárja ugyan Tasso-t, de a végtelenekig menő purismusa mindzáltal tiszteli a nyelv alapját; *Dictionnaire de l'Ac-*

(*sfînt*), *cuvîntu*; — *vîntu* (*vîntu*), *mărmîntu* (*mormînt*) = (énekek, török-zúzok, sîrok, szent, szó — beszéd; — szél, sîrhant).

2) Az *ă* hang némely szavakban az *i*-nek megelőzése következtében *e*-vé lett, *clîem* = *clîam* (ehiem = hívok).

demie française (1694.) igaz, hogy egy „beau français“ után törekszik, de törekszik nyújtani „un ensemble a peu près définitif de notre vocabulaire, de nos locutions, de nos tours, d'après la pratique commune . . .“ Nem is szólunk a *Diccionario de la lengua cartillano* (1726.), mely egy legtökéletesebb mintáját látszik teljesíteni egy hasonló természetű kolektiv műnek.

3.) A mi *e* és *i* magánhangzóink, ha *t*, *s*, *ș*, *z* és *r* által előztetnek meg *ă* és *î*-nak hangzának: *dzăți*, (*zece*=tíz), *jiți* (vitel—borjú); — *subțire* (*subțire*=vékony), *dzătea* (*zecea*=mondá).

4.) A hangsúlytalan *e* rendszeren *i*-vé lesz; *bișică* (*beșica*=hólyag), *mîrînde* (*me-rînde*=utavaló), *chiptîni* (*pieptîni*=feszülék).

5.) Azon szavak elejébe, a melyek *r*-rel kezdődnek és a latinból vagy más nyelvből vétettek át, egy *a* tétetik *Ar-mîn* (a *R*|o|*mîn*=román), *arar* (*rar*=ritka), *așine* (*r*|*u*|*șine*=szégyen).

6.) A mi teljes hangú *u*-nk, a mely latin *r*-ből lett, eltűnt, csak azon szavaknál maradván meg, a melyekben két más-salhangzó által előztetett meg, *s* a melyeknek utolsója *r* vagy *l* volt: *domn* (*ur*), *lac* (*tó*), *socru* (*ipa.*) A macedónoknál megmaradt, ha bárminemű két más-salhangzó által előztetett meg. Kiejtik tehát *ter* (*cer-u*=kérek), *hiër* (*fier-u*=vas); *naltu* (*nalt-u*=magas), *chieptu* (*piept-u*=mell), *socru* (*ipa.*) Megőriztetett, hasonlóan a mi tájszólásunkhoz, akkor is, midőn egy magánhangzó előzte meg.

II. Más-salhangzók:

1.) A *p*, *b*, *f*, *v*, ajkhangok, melyeket a latin *i*, a *ië* csoportból való *i* és némelykor a szláv *i* is követ, *ch*, *gh*, *h*, *j*-vá változnak át. A három elsőnek az átváltozása a *ph*, *bgh*, *fh* intermediaris fázisok útján keletkezett. Példák: *chiap-tine*, (*pieptene*), *chiatră* (*piatră*), *șchin* (*spin*=fésű, kő, tűvis); — intermediaris alak létezőn Moldovában: *copșil* (*copil*=gyermek), — *alghi* (*albi*=fehérek), *părunghi* (*pormbi*=galambok); intermediaris alak létezőn Erdélyben: *albghină* (*méh*), — *hiu* (*fiu*, *sint*=vagyok, legyek), *hiër* (*fier*=vas), *hiliu* (*fiu*=gyermek); intermediaris *fhiu*; — *jiptu* (*viptu*, *vict*=ételnemű), *pi-*

nie (*vie*=szöllőkert), *jiŋhiț* (*douăzeci*=víginti=hús).

2.) Az *m* ugyanazon körülmények közt *n* lággyult meg: *dormiri* (*dormire*=aludni), *lumiină* (*lumina*=gyertya), *mier-cura* (*miereura*=szerda). Ezen hangot jelöljük: *ni*, *mi*, *ny*.

3.) A meglágyult *n* és *l*, ugy magokra, mint a csoportokban megmaradtak; *călcîniu* (*călcîni*=sarok), *hiu* (*fiu*=gyermek), *așchie* (*așchie*=forgács), *ghiem* (*ghiem*). A meglágyult *l*-let jelöljük *li* vagy *ly*, *l*.

4.) A *e* és *g* az *e* és *i* előtt nem át *e'* (*ce*, *ei*-vé), *g'* (*ge*, *gi*-vé), hanem lett *ț*, *dz*: *nuți* (*nuci*=dió), *dzimere* (*ginere*=vő), *duți* (*duci*=viszed).

5.) A mi *j* (*zs*)-nk *gi* által van helyettesítve: *giune* (*june*=fiatal), *gioc* (*joc*=táncz).

6.) A görögöktől átkölcsönzött szavakban előfordulnak a görög *δ*, *γ*, *θ* hangok. —

Csoportok:

1.) Az *in* a szavak elején *n*-né lesz, s a következő hangokkal kapcsolatban egy szótagban ejtik: *incălzescu* (*incălzesc*=melegitek), *împartu* (*împart*=osztok).

2.) Az *au av*-nak ejtik ki: *alavdu* (*laud*=dicsérek).

3.) Az *rn* csoport *rr*-ré lesz: *carvă* (*carne*=hús), *așterru* (*aștern*=[ágyat] megvetni), *torru* (*torn*=öntök).

4.) Az *ea* és *ia* diftongusok, a melyeket egy palatális hang követ, nem változtak át *e* és *ie*-vé, mint a mi tájszólásunkban, hanem megmaradtak: *leane* (*lene*=lustaság), *leamne* (*lemne*=fák), *chiaptine* (*pieptine*=fésű).

Adamescu Gh.

A ROMÁN NÉPKÖLTÉSZEZETBŐL.

Miora.

A hegy oldalánál,
 A menny kapujánál,
 Ime összejőve,
 Lefelé a völgybe
 Kövér juhnyáj, három,
 Velök három pásztor.
 Az első Moldován,
 Második Ungurán,
 A harmadik Vracván.
 A második pásztor,
 S a harmadik pásztor,
 Beszélgetnek nagyba,
 Tanácskoznak rajta,
 Ha a nap leszáll,
 Küldjék más világra
 A moldvai pásztort,
 Mert rászedte párszor,
 És szebb is a nyája,
 Kövér a báránya.
 Ügyes ebe, lova,
 Jól kitanította!...
 De a szép Miora,
 Ékes gyapja fodra,
 Három napon innen,
 Ugy jajgat szünetlen,
 Nem eszik füvet sem.
 — Kis szőke Miorám,
 Drága kis Miorám!
 Három napon innen,
 Csak jajgatsz szünetlen,
 Nem szeretsz már füvet...
 Tested beteg volna!
 Te drága Miora!
 — A juhnyájt hajtsd össze,
 Ide a friss zöldbe, —
 Mert mienk a jó fű,
 Tietek az árnyék, —
 Drága gazdám, drága,
 Hivd el jó kutyádat!
 Legjobbik kutyádat!

Az új el fog jönni;
 Megakarnak ölni,
 Az erdélyi pásztor,
 És a másik pásztor...
 — Drága, kis báránykám!
 Jövendölöm talán,
 Hogy ha meg van irva,
 Hogy tegyenek sirba,
 Mondd meg nekik tisztán,
 Temessenek ők el,
 Itt valahol közel,
 A tanyán, köztetek,
 Hogy veled lehessenek, —
 Ott a hol a halom,
 Ebemet meghallom.
 Mondd meg nekik azt is,
 Tegyenek fejfámra,
 Furulyát tölgyfából,
 Öröm jó hangjából;
 Kis furulyát csontból,
 Bánat szól a hangból:
 Bodzafa tilinkót,
 Ez nagy tüzzel sikolt! —
 Ha a szellő támad,
 Közöttük elárad,
 Összejő a nyájam
 És véres könnyekkel,
 Megsirat majd engem. —
 De hogy én meghaltam,
 Ne szóljon az ajkad,
 Mond meg nekik aztán,
 Hogy én összekeltem,
 Hogy én megesküdttem,
 Egy szép királynéval,
 Világ-menyasszonynyal.
 Népes esküvőmnél
 Csillag hult az égről.
 A lényes nap s a hold
 Zöld koronát tartott;
 Fenyők: a vőfélyek,
 Nyírfák: a vendégek:

Papok: a havasok,
Éneklők: szárnyasok;
Repdeső madárkák,
S csillagok a fáklyák...
De te ha meglátod
Utközben találod
Az édes anyámat,
Szívében mély bánat, —
És szemében könnyel,
Járva szerte-széjjel,
Mindenkit megkérve,
És ekép beszélve:
— Vajjon ki járt véle,
A karesu pásttorral?
Olyan az ő képe,
Mint a jó tej fénye,
És ajkán a bajsza;
A buza kalásza;
És hajának fodra,
A hollónak tolla;

Égető kót szeme,
A mezőnek szedre;
Te kedves Miora,
Könyörülj meg rajta;
Mond meg neki tisztán,
Hogy én megesküdtem,
Hogy összekeltem
Egy gyönyörű völgyben,
Szép király-leánnyal.
S ha te megtalálod,
Ne mond meg anyámnak,
Hogy az esküvőmnél,
Csillag hullt az égről,
S fenyők a vőfélyek,
Nyírfák a vendégek,
Papok a havasok,
Éneklők a szárnyasok,
S hogy a kis madárkák
A fáklyákat tarták!

(—.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PETREA DASCAL.

(Ganea Miklóstól.*)

Huszonöt év telt el azóta, hogy e történet végbement.

Vége volt a krimi hadjáratnak. E szépeplékü időben két angol lord, kik Krimnél a szövetséges hadseregek fővezérségében résztvettek, hallván, hogy Moldva még egy primitív ország patriarkális szokásokkal és medvékkel telt havasokkal, Sebastopolból külön jöttek Galaczra, azon eltökélt szándékkal, hogy majd egy medveadászatban gyönyörködjenek, a mely gyönyörre Anglia lakói régóta nem tehetnek szert az ő szigeteiken. Ők gazdagok valának, fontsterlingek esörögtek zsebeikben; oly komolyak, hogy alig beszéltek egymással; fölfuvalkodottságukban folyton merce-

ven tarták nyakukat s alig ereszkedtek le szemeikkel valamely emberi arcra. Magas nyulánk természettel, jól öltözködve és megfésülve, szemüvegökön át nézik a világot, oly méltósággal, mintha csak szántszándékkal akartak volna maguk és a világ közt válaszfalat emelni.

Nyolczlovas postakocsin indultak el, melyet számukra Galacz városának főnöke rendelt s utjuk a hegyek felé vezetett egy falusi jószágra, melynek birtokosához külön ajánló leveleik valának. Ki nem emlékszik rá, milyenek voltak akkortájban nálunk az utak! Daczára ennek a postakocsisok, kik nem törődtek sem az uttal, sem a lovakkal, hanem érezték a kövér baksist, váltott lovakkal úgy hajtottak, hogy szikráztak a patkók, csattogtatták az ostort, kiáltottak toljcs erejükből, úgy hogy a szegény angoloknak, ko-

*) Jeles novellairó. A novellák tárgyát részint a történelemből, részint a nép-életéből veszi. Irálya népies.

esijukban rázkódtatva, mely úgy ingott, mint hullámoktól vert bárka, frizurája sem maradt simán, sem szemüvegük orrukon egyenesen.

— „How original“ — mondá nagy későn egyik lord a másiknak.

— „How original!“ felelé ez mint a visszhang.

Azután mindketten hallgattak, ismét szokott komoly arcot öltve. Így haladtak egész nap járatlan utakon, áthaladván folyók gázlóin, árkokon, hidaeskákon, melynek deszkái tánczot jártak a koesi kerekei alatt, míg végre este felé elérték az óhajtott falusi jószágot. A tulajdonos előre értesült a polgármesteri hivatal által, nagy pompával fogadta őket, mint kiváló vendégeket. Azonnal előkbe hozták a dulesáczákat, kajmákkal habzó fekete kávé¹⁾ borostyánkő szopókás esibukokat honi szokás szerint, azután rövid idő múlva a házigazda bevezeté őket az ebédlőbe, a hol rájuk gazdagon terített asztal várakozott, melynek fehér abroszán díszes állást foglaltak el a havasi turók, füstölt pisztrángok, zerge buzszenicza²⁾ kaitafok,³⁾ odabesti és kotnári borok és az országnak még egynehány más válogatott terményei.

A lordoknak pedig mindez különösnek tetszett: az ételek, szokások, a házak alakja hosszú erkélyeikkel és hegyes tetőikkel, nemkülönben a tüskés kerítések, a kutyák és leginkább a posták, melynek különösségét még most is érezték; de egy jellel sem árulták el csodálkozásukat, mert ez ellenkezett volna méltóságukkal. Csak egy-egy „How original!“ hangzott időről időre, de ez is sok mérséklettel.

Az ebéd után előhívta a birtokos vadászát, Petrea Dascal s parancsolá neki, hogy másnap azonnal vezesse el az angol lordokat a medvékhez.

— Szolgálatjára — felelé Petrea Das-

¹⁾ A kávé habja törökül kajmak = tejfel.

²⁾ Örmény testvéreink a füstölt kecskehúst nevezik buzszeniczának.

³⁾ Török sütemény-féle. Ott több ideig tartott tudvalevőleg a török világ, mint minálunk.

cal alázatos hangon, mi azt jelentette, hogy ura parancsa okvetlenül teljesítve lesz.

Petrea Dascal úgy ment a medvékhez, mint valami jelentéktelen vadászatra. Ő életében annyit ölt meg, hogy már nem volt kezein és lábain annyi ujjá hogy amazokat megszámlálhassa, elvesztette, mint mondani szokás, rovását; csupán ura; kik azok bundájából magának különböző subákat és lábtakárokat készítettett, tartott róluk külön számadást.

Hosszu vadászati foglalkozása közben odáig jutott, hogy külön-külön tudta bármely him vagy nőstény medvéről, hány éves, hány boesa van, melyik barlangban üldögél, szomját melyik patak-nál oltja, s mikor ura neki mondta: „Hej Petrea, holnap hozz nekem egy medvét“ ő mindig biztosra ment.

Petrea Dascal nem volt valami kiváló ember, ellenkezőleg kicsiny termetű szelid arcú, mozdulataiban némi ügyetlenséget árult el. Urával szemben alig hogy merete szeméit a földről fölemelni. Egyházfinak⁴⁾ nevelte apja. Hanem az egyházi szolgálatban mindent fonakul végzett. A helyett, hogy a hosszú koptatóval koptantotta volna a gyertyákat, eloltotta azokat, és a füstölőt oly ügyetlenül forgatta, hogy szétszorta belőle a szentet. De már a halottnál kapott pogácsák megosztásánál egyházfi-érdemeit felül haladó részt követelt maga részére. Egy nap tréfából kölesön vett puskával medvevadászatra menvén, melyet ura a havasok közt rendezett, úgy esett, hogy épen ő lőtte meg a medvét, s azóta kedvet kapván ily kalandokra, a vadászat mesterségét karolta fel a templomi szolgálat helyett, ez utóbbiból csupán melléknevét tartva meg.

Midőn az angolok szemüvegökön át őt oly kicsinynek és igénytelen arczúnak látták, szukmányba és boeskorba öltözködve, emelve sapkáját ura előtt mint valami nyomorult, s ki nem tudja, miképp tartsa kezeit: nagyon bizalmatlanoknak mutatkoztak.

⁴⁾ Dascal de beserică.

— De végre is ki tudja! — mondták maguk közt, hisz itt minden oly különös!

Mátsnap hajnalhasadtakor, midőn a lordok még javában aludtak, álmodva talán szokásaink és portáink különös volta fölött, Petrea Dascal ajtójukon kopogtatott, indulásra szólítva föl őket. Ők azonban, daczára hogy türelmetlenül várták azt a pillanatot, melyben a medvékkel szembe szállhatnak, nem nyitották ki az ajtót, sem hogy előbb szakállukat meg nem borotválták, hajukat a szokott gondossággal meg nem fésülték, úgy hogy egy hajszál se tévedjen el a saját helyéről, s ki-ki közülük tetőtől-talpig Londonból külön e czélra vásárolt új vadászkosztyimbe öltözködve, Petrea Dascalal elindultak fölfelé a hegy ösvényén, más négy falubeli fegyveresnek kíséretében.

Az idő szép vala, a lég üde és friss és a síkság keleti részén vigan emelkedett a nap a tündöklő égen. Hallgatagon mentek a hegyen fölfelé az angolok, szabályos léptekkel és komoly arccal, mint a kik nehéz vállalatra mennek, csak Petrea Dascal váltott időről-időre szelid és kissé bőbeszédű, természetéhez képest tréfás szót falubeli társaival. — Három teljes óráig másztak folyton homlokuk verejtékében és a béreznék szűk és köves útján angolaink nem egyszer sziklákba akadtak, strueztollal ékesített kalapjukat nem egyszer fölkapták a fenyők ágai, nem egyszer valának kénytelenek Petrea Dascalnak kezét nyújtani azon helyeken, a hol a tátongó mélység nagyon közel jött az ösvényhez, de nem esoda, mert a méltóságos lordok nem valának szokva járkalni ily „erős” helyeken, mint ezt földmiveseink szokták mondani.

Dél felé megállítá őket Petrea Dascal egy nagy sűrűségben, hol nagy sokasága vala a ledöntött szikláknak és fatuskóknak, melyeket — úgy látszik — az áradás hozott ide.

— Itt van a medve — mondá Petrea Dascal.

Ekkor a lordok hosszú és ünnepé-

lyes arca még hosszabbá és ünnepélyesebbé lön, mert vágyuk most közel volt a teljesedéshöz, végre tehát szembe állhattak a Kárpátok rémével, és lesz majd mit elbeszélniök a vele való harezről, midőn szülőföldükre visszatértek. Megtölték fegyverüket némi szivdóbogás közt, habár máskülönbem nem törődtek a veszélyekkel és kis ideig várakozásban állottak, de a medve nem mutatkozék. Ekkor ők kérdő pillantást vetettek Petrea Dascalra, ez pedig megértve gondolatukat, a tuskók és sziklák közt mutatott nekik egy nyitott üreget, meiyen ember négykézláb alig tudott volna bemenni.

— Itt van a medve, — tévé hozzá Petrea Dascal, mutatván a barlang nyílását. Azután ő és a többi fegyveres, kezökbe vevén egy-egy tuskót, körükörül zajt kezdtek csapni.

Folyton különböző neveken szólították elé a medvéket, de minden kiáltásuk daczára nem akart a medve vendégei elébe jönni.

— Alszik mint a bojárók ebéd után, jegyzé meg Petrea Dascal; hadd füstöljük meg kissé, hogy menjen ki a mámor a fejéből.

Ekkor Petrea figyelmével megvizsgálván a barlang környékét, talált egy második titkos nyílást a tuskók és lombok alatt, melyet a medvék maguknak fenntartanak a veszély esetén való visszavonulásra. Azt ő jól kitisztítá és egészen melléte száraz galyakból tüzet rakott, hogy a füst a belsejébe hatoljon be és kényszerítse a medvét a másik részen kijönni.

De ez sem vezetett sikerre, mint-hogy szél fuván, a füst a helyett, hogy bement volna a barlangba, minden oldalon szétterjedt.

Ezen időben a flegmatikus angolok kezdték a türelmetlenségnek jeleit adni, azt hívén, hogy Petrea Dascal, kihez már kezdet óta nem nagy bizalmuk volt, valóságos csaló, ki őket orruknál fogva vezet.

— Dologkerülő a medve, mondá Petrea Dascal, kissé bosszankodva, nem

könnyü őt a megszokott utjáról eltéríteni . . . De én majd megtanítom őt.

Azután belenyult vadásztáskájába, kivett belőle egy fehér viaszgyertyát, azt a puskaszáj fölé a célpontnál odaragasztá, meggyújtá s hasvaesuszva előre nyújtott s megtöltött fegyverrel hősiiesen behatolt a barlangba. A magasabb és a bizalmasanabb lord, a ki ilyesre nem számított, most mozdulatlanul és nyugtalan szemmel nézte, mint esúszott Petrea Dascal lassanként a barlangba, mint jutott be előbb fejével, azután a válláival, később lábaival, miután pedig már semmit sem látott, kiáltá „How original“, de annyira megváltozott hanggal, a mi Malakoff tornya megvételének napja óta nem esett meg rajta. A másik lord pedig mint mindig illő magatartással, batisztkendőjével törölte homlokáról az izzadságot, mely kétségkívül a nap hevétől származott, azonban most az egyszer nem ismételte szokása szerint társának szavait.

A rettenetes várakozásnak néhány pillanatja múlva, mely alatt csak a szívek tartották meg mozgásukat, egyszerre puskadördülés hallatszott, követve vadnyögés által, mely borzalmas, annival borzalmasabb volt, hogy a földalatti sötétségből jött, hol tudvalevőleg csak a halál határozhatott az ember és a vadállat között. Azután ismét mély esend lett, siri esend, több pereznyi ideig tartó mérhetlenül hosszú ideig tartó esend, mely alatt a lordok alig valának képesek, nyugalmukat megtartani. Itt van, itt! . . . gondolá mindegyik magában. De iszonyu, a esend folyton tartott, egy jel sem jött a föld alól. . . ! Vajjon mi ment ott végbe? . . . Okvetlenül bajnak kellett lennie, hogy Petrea Dascal még mindig nem jött a napfényre, mert ha ő lett volna a győztes, mire várakozott még benn? . . . Midőn ime . . . a barlang szájánál valami különös nyöszörgés — nagyobb, milyet emberi hang adhatott volna — hallatszott és a fatuskók és kövek mozgásba jöttek.

A pillanat valósággal végső horderejű vala; a lordok megkövülve, szemei-

ket a barlang felé irányozva, puskáikat arezhoz emelve, ujjukat pedig a kakasra téve, készen állottak a most jelentkező harcra keveredni, és halántékaik annyira dobogtak, hogy szemüvegeik orrukön tánczot jártak. De nagy és határtalan esodálkozásukra egyszerre csak Petrea Dascal lábait látszottak, azután válla, később feje és miután Petrea Dascal egészen kijött, egyik kezében fegyverét tartva, a másikban pedig egy kötelet, annak végét gyorsan a többi négy fegyveresnek odadobta, kiáltván:

— Huzzátok, fiuk, erősen! . .

Ekkor öten kezdtek egész erejükből húzni, és ime, egy élettelen bozontos nőstény medve éppen homlokukon találva és nyakán kötéllel megkötve jött ki a föld alól.

Az angolok ámulata, kik Petrea Dascal sikerét szemlélték, oly nagy vala, hogy ez egyszer megfélemlítve méltóságukról és azon társadalmi disztáncziáról, mely őket tőle elválasztotta, kezét oly melegséggel kezdik szoritani, mi az angol mérsékelt temperamentumnak szokatlan volt.

Petrea Dascal pedig, ki most első ízben volt oly szerencsés ismeretséget kötni Nagy-Británia font sterlingjeivel, bambán nézett majd a csillogó éremre, mely csak úgy ömlött tenyerébe, majd a lordokra, kiknek arezuk rőfnyire megnyult, mintha azt akarná nekik mondani:

— A pénzt, szó sines róla, azt elfogadom, de ti a manóba, mit esodálkoztatok oly annyira rajtam, hisz nem első ízben bujok én be a medve barlangjába!

Azután hogy a vadállatot a barlang szájának egyik részére helyezték el, Petrea megvakarta a fejét, szólva szelid hangján:

Még nincs bezárva a számadás, még van a barlangban egy kliensem, egy kis herezeg tisztelt képében.

És ismét meggyújt egy fehér viaszgyertyát, melyet a puskaszájára ragasztott, ismét négykézláb bement az üregbe, ismét hallatszott puskalövés és azután elfojtott morgás, s néhány, de most nem oly hosszú, kevésbbé félelmetes Perez

mulva, mint milyenek az elsők valának, kijött Petrea Dascal a nyakán megkötözött kis herceggel és az anyahercegneké mellé helyezte.

Mindkettőt esodáltam, mondá ő, — egy fatörzsökön helyezkedvén el pihenésre; és jogos volt, hogy pihenjen, mert nehéz és eredményes munkát végzett.

A lordok pedig, a kik annyi tengert és szárazföldet bejártak, míg Moldvába értek, hogy medvét lőjenek, oly szerencsétlenek voltak, hogy azokat más keze által készen lelőve lássák, és hazatértek anélkül, hogy elsütötték volna fegyverüket, magokkal vivén csupán a borzalmas helyen gyűjtött tapasztalatukat azon különös módról, melylyel a medvéket leterítik a románok patriarkális országában.

A font-sterlingek egy részével férjhez adta Petrea Dascal egy leányát, a ki utoljára még maradt házában, a másik részével pedig vett egy kis jószágocskát öreg napjaira.

Ezek után nem sokára kapott a birtokos Londonból levelet azon kérelemmel, hogy a lordok megemlékezésüknek jelül kézbesítse Petrea Dascalnak fényképeiket két igen drága fegyver társágában, melyek Angolország legjelesebb gyárából kerültek ki, valamint a *«The Illustrated London News»* napilapnak egy egy számát, a melyben élethűen le van rajzolva azon rettenetes jelenet, midőn Petrea Dascal a medvebarlangba behatolt.

Románból: *Lukácsi György.*

SZOKÁSOK.

A kender kalákája (Claca cânepii.)

Ősszel a lányok rendszeren egy előkelő gazdának nejéhez azon kérdéssel fordulnak, miszerint: nem volna-e hajlandó kenderét a lányok kalákája által fonatni?

A megkért és megkérdezt gazd'asszony, nem tekintve a *kalákával* járó költségekre, a lányokat tudatja akarata felől, kiosztván köztük a kender guzsajokat.

Miután a guzsajokat megfonták, a fonalat haza viszik úgy karácsony böjtjében, a gazdasszony aztán kitüzi azon estét, — a melyen megtartatik az ünnepély a *kender* megfonásának befejezése emlékére.

Azon este valóságos multság van és a kiterített és ételekkel megrakott asztallal szemben a szobának egyik szegletében ki vannak téve a fonál gombolyékok, a melyeken egy ezédulán azon leány neve áll, a ki fonta.

A vacsora lefolyása alatt, a melyet vig zeneszó mellett töltenek el, rendre jönnek a falusi asszonyok a fonalat megtekintendők, majd miután az asztal felemelkedik, megérkeznek a legények is, a

kik az egész multság huzama alatt borral kínáltnak.

Ezen szép ünnepélyen részt vesznek gazdagok és szegények egyaránt, és a tánczezal egybekötött ünnepély eltart a míg a kakasok virradóra kukorékolnak.

Az elindulás perczeiben a legények és leányok csoportokat alkotnak, a kik közt helyet foglal a háziasszony a többi családtagokkal, a csoportok pedig zeneszókiséretében köszönetet mondanak élénkelve a gazdasszony dalát:

A gazdasszony dala.

Gazd'asszony! gazd'asszony!
A dolgot, a melyet dolgoztunk
Ne legyen szemünkre vetve
Sem pedig rossz hirbe keverve.
A fonalat, a melyet fontunk,
Legyen hasznodra;
Lehet, hogy vastag egy kissé.
Mert éjjel fontuk.
Gazd'asszony! gazd'asszony!
Kegyelmed' az Isten megtartsa,
Hogy kegyelmed nyujthasson,
Két hosszuvég vásznat:
Mely Igen-falvától
Szebenig elérjen.

Gazd'asszony! gazd'asszony!
 Kegyelmed' az Isten tartsa meg,
 Hogy kegyelmed készíthessen:
 Fodros ingújjakat,
 A melyet lakodalmakon szakítson el.
 Gazd'asszony! gazd'asszony!
 Kegyelmed' az Isten tartsa meg,
 Hogy kegyelmed készíthessen
 Kivarrt mellü ineket,
 A melyeket menyegzőkön szakítson el.
 A büszűjok piros,
 Mert énekelt a kákas;
 A büszűjok kerek,
 Mert az idő öreg.
 Nagy rózsza asztal közepén
 Lányok, menjetek haza szépen!
 Rózsák a kályháról,
 Legények, ez nektek is szól!
 Rózsák a falakról
 Maradjanak is,
 A fiatalabbak közül
 És a szebbek közül
 A kiket kedvelünk.

A születés (*Naşterea*).

Mihelyt megszületik a mócznak gyermeke, azonnal sok formalitáson megy keresztül. A legelső dolog az, hogy egy kis kanál medve zsirt adnak be neki, a melynek segítségével ellentállhasson a Párkák-nak, a kik fejénél öröködnék jövőjének szálát fonván.

A medvéről még azt is hiszik, hogy ha valakit derékon megtapos, az mentve van minden betegségtől, és hogy az Úrs (medve) nevet viselőt a halál nem tudja megtalálni. Azért a móczoknál és a körösvidékieknél az ilyen nevek, mint: Úrs (Medve), Grozavu (Isszonyu), Lupu (Farkas) Gura-Lupu'ui (Farkas-szája), Poravu (Rettenetes) stb., Péter, János, Miklós stb., keresztnéveket helyettesítenek.

Az első megfürösztés alkalmával ezüst pénzt tesznek a vízbe, hogy élete szennytelen legyen, mint az ezüst. Fejénél mindenféle mester eszközt raknak azok közül, a melyekkel a mócz úzi mesterségét, mintegy jelképül jövődöbéli sorsának. Minden idegen, a ki azon szobába lép, a melyben közelebbről megszületett egy gyermek, kell hogy azt bárminemű eskély ajándékkal megajándékozza, rendszerint pénzben, és ha azt meg nem tenné, azt jelentené, hogy megveti a családot és különösen a gyermek anyját.

A Párkákban való hit nagyon elterjedt. A havasiak azon hiedelemben vannak, hogy az ember felett születésétől fogva haláláig egy fatalismus uralkodik és bárminemű szerencsétlenséget higgad-

tan tür el, mondván: ez volt a sors, így volt megírva neki a sors könyvében.

A Párkák a gyermek születése hetőnek páratlan napjaiban jelennek meg nála, u. m. a harmadik, ötödik és hetedik estvőn, sorsút megállapítandók.

Némelyek azt hiszik, hogy a Párkák három leány lennének, mások meg tizenkettőt tételleznek fel. — A Párkák guzsajjal vannak ellátva s a mint elszakítják a szálát, a szerint alszik ki az ember élete is. — Az egyik éveinek számát, — a második szépségét, míg a harmadik gazdagságát vagy szegénységét, dicsőségét vagy rabszolgaságát határozza meg.

Mielőtt mindezeket meghatároznák, tanácskoznak egymásközt a gyermek sorsa felett. A legöregebb megkérdi a más kettőt, minő sorsot szabjanak neki? Ok azt felelik, hogy jó sorsot! Ő azonban a szerint szabja meg sorsát, a mint életében meg volt — vagy meg nem volt elégedve, azaz rosszat vagy jót: Legyen olyan élete, mint a milyen volt az enyém ezen vagy ezen a napon, és a milyen volt álmod ezen vagy ezen az éjjel (*Să aibă traiul meu din (cutare) zi și somnul meu din (cutare) noapte.*)

A máskettő tudván, hogy azon vagy azon nap és azon vagy azon éjjel nem volt meglegedve, kéri, hogy legyen könyörületes.

A gyermeknek élete, kinek fejénél a Párkák nem tudtak megegyezni egymásközt, folytonosan háborgatott lesz jóban és rosszban.

A bábaasszonyok azzal dicselkedvén, hogy midőn az első fürösztő vizet kiöntötték, meghallották leendő sorsát, e tekintetben sok mende-mondát tudnak elmesélni.

A gyermek megszületése után az anyának folyton vigyáznia kell, nehogy elaludjék háttal fordulva a gyermek felé, a mely alkalmat a sűrűnyok (*smeoaicele*) a gyermeknek más által való feleserélésére használnák fel, a ki rendszeren *hebe-lurgya (tont)*, *ostoba (hăbăuc)*, *süket (surd)*, *néma (mut)*, *holdkóros (lunatic)* stb. A gyermeknek elragadása vagy mással való kieserülésére csak Párkákknak sorsa felett hozott határozata előtt történhetik meg.

Folyóiratunk július és augusztus havakban nem jelenik meg.